

Б. І. Соколовський,

Представник Президента України з міжнародних питань енергобезпеки

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ГАЗОВОГО РИНКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

За контрактом із Росією, Україна повинна вибрати у 2009 р. 40 млрд. куб. м газу. І дозволялося знижувати цей обсяг на 20% (у контракті чітко це вказано), якщо такі наміри будуть зафіксовані в письмовому вигляді. Росія висуває Україні безпрецедентно жорсткі умови, які зокрема полягають у тому, що за недобір газу ми виявимося тричі покарані, оскільки мусимо:

1) заплатити за невибраний газ із коефіцієнтом 0,8 його вартості (із розрахунку середньорічної ціни);

2) сплатити штрафні санкції, які вираховуватимуться від обсягу 40 млрд. куб. м газу по кожному окремо місяцю (на сьогодні штрафні санкції становили б майже \$8 млрд.);

3) погодитися на переведення України на зовсім інший спосіб співробітництва, а саме на режим передоплати, якщо розрахунки за газ здійснюватимуться НАК «Нафтогаз України» невчасно.

Жодна країна, окрім нашої, не має такого контракту з Росією на купівлю газу, де було б передбачено одразу три покарання за затримку оплати поставок. Натомість контракт на транзит газу нашою територією містить інші предметні домовленості, і за своєю суттю є несправедливим і дискримінаційним щодо України.

Варто також зауважити, що українсько-російський газовий контракт «купівлі-продажу» був недостатньо опрацьований. Наприклад, у цьому документі після статті 2.2.3 відразу розташована стаття 2.2.5, тобто одна стаття зникла, що свідчить про халатність, поспіх та ігнорування встановленого порядку при його підготовці.

Отже, дискримінаційні щодо України контракти від 19 січня 2009 року – одна із двох ключових причин, що призвели до фінансового падіння НАК «Нафтогаз України» у боргову яму, а точніше – боргову прірву.

Друга причина – неререформованість і неготовність українського газового сектору працювати в умовах ринкових відносин. Обидві причини, на моє переконання, не можна поставити на 100% у провину НАК «Нафтогаз України», бо вони радше визначаються позицією та діяльністю Кабінету Міністрів. Я б сказав, що нинішній Уряд нічим не кращий від попереднього, який теж не проводив реформи у цьому секторі. Навіть якби сьогодні споживачі дуже пунктуально розплатувалися за спожитий газ, то цих коштів вистачило б тільки на те, щоб розплатитися за 52% імпорту газу. Такого бізнесу в енергетичній сфері немає ніде у країнах із ринковою економікою.

Керівництво НАК «Нафтогаз України», на мою думку, дуже креативно підходить до вирішення нагальних газових проблем, що виникають. Але його можливості обмежені, оскільки це державна компанія, яка діє в рамках свого Статуту, вказівок, директив і т.д., які визначе-

но Урядом. Чому НАК «Нафтогаз України» не надала послуги українським споживачам газу, наприклад промисловим підприємствам, які купують значні обсяги газу, придбати його дешевше в III–IV кв. 2009 р., щоб використати наступного року?

Наведу приклад: Якби не було цього обмеження, приміром, українські хімічні підприємства могли б за кредитні ресурси вигідно купити через НАК «Нафтогаз» у цьому році 5–6 млрд. кубометрів газу за ціною близько \$200, зберігати його в ПСГ і використати наступного, 2010 року, коли газ буде коштувати приблизно \$300 за 1000 кубометрів. Навіть, якщо брати для цього кредити під 30%, вигода для хіміків очевидна, адже ціна газу у 2010 році підросте на 50%! За такої схеми кредитні навантаження не лягали б на НАК «Нафтогаз України» і, відповідно, на Державний бюджет.

На жаль, цього зробити не вдалося, тому що треба було офіційно отримати згоду Газпрому про зменшення обов'язкових обсягів закупівлі газу у 2010-му році. А тим часом українська хімічна промисловість уже в цьому році зазнає нищівного удару – її продукція не витримує конкуренції, наприклад із російськими підприємствами, які отримують газ за ціною \$70, чи румунських, які отримують його за \$150 – середня європейська ціна газу для хімічної промисловості. Відтак українські хімзаводи рекордними темпами втрачають і зовнішній, і внутрішній ринки, зокрема хімічних добрив для аграрної сфери. Сьогодні хімічна продукція імпортного виробництва, навіть незважаючи на імпортні мита, користується більшим попитом, ніж дорожча українська. Те саме очікує і українську металургійну промисловість – завдяки таким «успішним» контрактам через 1–2 роки Україна втратить галузь.

Часто запитують: а чи повідомила українська сторона російську сторону заздалегідь, що їй у 2010 році знадобиться менший обсяг газу, ніж записано в контракті? Скажу відверто, що ми не мали письмових уточнень обсягів на наступний рік, хоч у червні 2009 р. «Нафтогаз» надіслав відповідні документи, які зводилися до того, що на наступний рік нам потрібно не більше 27 млрд. куб. м газу. Але з тієї сторони оформлено нічого не було. Тож на 2010 рік наразі у нас залишається зобов'язання купити 52 млрд. куб. м газу. І в наступні роки так само. Переговори про коригування обсягів постачання газу в Україну ведуться постійно, але про результати можна буде говорити після їх оформлення в письмовій формі та в установленому порядку.

Умови, які створені наразі в Україні, дають змогу говорити, що жодних об'єктивних ризиків, які можуть виникнути на початку 2010 року для європейських споживачів газу, немає. Для внутрішнього та транзитного

забезпечення у нас накопичено достатньо газу в підземних сховищах, відремонтована за проектними стандартами газотранспортна система. За транзит Україна отримала кошти майже по квітень 2010 року. Іншими словами, якщо ми не зможемо сплачувати за імпорту газу для внутрішніх цілей, то всі вище перелічені обставини дозволяють і зобов'язують нас до зазначеного терміну виконувати функції постачання газу українському споживачеві та його транзит через територію нашої держави. Отже, об'єктивних причин для ризиків на території України немає.

Водночас слід зазначити, що на українському газовому ринку є проблеми здебільшого організаційного та фінансового характеру. У 2000 р. так само було складно і державі (практично в стані дефолту), і НАК «Нафтогаз України» (у відсотковому співвідношенні ситуація була не краща, ніж сьогодні). Але протягом року «Нафтогаз» було виведено на прозорий рівень. Займався цією справою Уряд. Потім, у 2001 році українською і російською сторонами було ратифіковано підписану Прем'єр-міністром В. Ющенком у 2000 році Угоду з РФ про співробітництво в газовому секторі, яка є чинною до 2013 року. Цей документ містить пункт, де російська сторона гарантує транзит середньоазійського газу для українських споживачів на тих умовах, на яких Україна транзитуює російський газ для європейських країн. Улітку 2005 р. зазначена Угода була проігнорована Урядом України на чолі з Ю. Тимошенко – до 1 липня 2005 року не було оформлено обов'язковий міжурядовий протокол на 2006 рік. З українського боку навіть не робилося такої спроби, про що свідчать офіційні документи. До 1 вересня (зафіксований в Угоді термін) не вживалося жодних заходів і для того, аби за Угодою України з Туркменіста-

ном, яка була чинна до 2006 року включно, укласти відповідний протокол, де вказати обсяг та ціну на газ.

У липні 2009 р. Європейська Комісія і три міжнародні фінансові інституції після завершення переговорів із українською стороною погодилися надати \$1,7 млрд. прозорих кредитів для того, щоб врятувати ситуацію в НАК «Нафтогаз України». Але за умови, що ми виконаємо запропоновані Урядом України реформи, які здійснені не були. У цей самий період паралельно міжвідомча група у складі представників Мінфіну, Мінпаливенерго, Мінекономіки, НАК «Нафтогаз» розробила конкретний план заходів, які б принаймні наполовину скоротили заборгованість НАК «Нафтогаз України» у 2009 році. Цей план Урядом був проігнорований. Натомість він докладав зусиль, аби втягнути Україну в нові ... російські кредити.

Насамкінець потрібно констатувати загальні речі:

1) незважаючи на активні дії НАКу газовий сектор України за останні два роки не став прозорішим (інколи ми лише за тиждень дізнаємося, у який спосіб проплачені кошти, де вони запозичені й т. ін.);

2) Україна купляє газ переважно за рахунок наповнення запозичених ресурсів. Нині понад \$2 млрд. коштів із \$4,59 млрд., які заплачені російській стороні, НАК «Нафтогаз» був змушений залучити ззовні. Частково ми використовуємо національні резерви, тобто розраховуємося з Росією за газ тими грошми, що зароблені іншими урядами, поколіннями і господарюючими суб'єктами. Віддавати ж накопичені нами борги, та ще й з відсотками, будуть наступні покоління. Але чи запитував хтось в українських громадян, чи хочуть вони жити сьогодні в борг за рахунок наших дітей і онуків? Якби зробили таке опитування, то побачили б, що напевно чи хто погодився на подібні умови.

О. І. Соскін,

директор Інституту трансформації суспільства,
професор Національної академії управління

СТАН ТА ПРИЧИНИ ЗБИТКОВОСТІ ГАЗОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Україна нині переживає період, коли можливе повторення деяких подій газової кризи, що виникла на межі 2008–2009 рр. У цьому процесі є кризові пункти, які можуть спричинити загострення відносин в енергетичній царині між Україною та Росією, а потім перекинутися на Європу.

Наша країна енергетично залежна від Росії. Нам не вистачає власного видобутку газу для покриття внутрішніх потреб, а тому решту його, в обсязі майже 40 млрд. куб. м ми купуємо в Росії. У 2009 р. ціна на газ для України стала ринковою і значно збільшилася. У I кв. 2009 р. ми платили \$360 за 1 тис. кубометрів газу, у II-му кварталі – \$275, у III-му – \$198. Очікувалося, що у IV кв. ціна блакитного палива зменшиться до \$150–180 через зниження ціни на нафту (цей зв'язок є безпосереднім). Але відбулася «помилка» – і ціна за газ у IV кв. становить \$208 за 1 тис. кубів.

Розрахунки НАК «Нафтогаз України» з «Газпромом» за постачання газу в Україну дедалі перетворюються на загрозу не тільки для розвитку економіки нашої країни, а й для існування України як незалежної держави. Кожного місяця ми маємо відшукувати джерела отримання коштів для оплати величезних сум за російський газ.

У січні-лютому 2009 р. Україна розплатилася за рахунок сплати ВАТ «Газпром» авансового платежу щодо транзиту територією України природного газу російського походження для споживачів Європи; у березні – частково за рахунок кредиту ВАТ «Ощадбанк»; у квітні – за рахунок «Газпрому» (транзитні платежі); у травні – частково за рахунок кредиту ВАТ «Ощадбанк»; у червні – за рахунок кредитів ВАТ «Ощадбанк» та «Укргазбанку», а також ОВДП, випущених Мінфіном; у липні – частково за рахунок повернення ПДВ, зборів з ринку за спожитий природний газ та монетизації ОВДП;